

## HJÆLPEMIDLER

*Bibliographie zur Alteuropäischen Religionsgeschichte.* 1954–1964. Bearbeitet von Peter Buchholz. Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1967. XXXIII + 229 s. 4°. DM 45. (Lw.). (– Arbeiten zur Frühmittelalterforschung, herausgegeben von Karl Hauck, 2. Band.).

*Bibliographie zur Alteuropäischen Religionsgeschichte.* 2. Band. 1965–1969. Bearbeitet von Jürgen Ahrendts. Walter de Gruyter, Berlin/New York, 1974. XXVI + 591 s. 4°. DM 148. (Lw.). (– Arbeiten zur Frühmittelalterforschung, herausgegeben von Karl Hauck, 5. Band.).

Første bind af denne religionshistoriske bibliografi blev ikke ved udgivelsen omtalt i Historisk Tidsskrift, formodentlig fordi den skønnedes at være lidt for speciel til at have almen historisk interesse. For religionshistorikere har den vist sig som et nyttigt redskab, og den blev da også internationalt helt overvejende modtaget med positive anmeldelser, hvoraf flere dog udtrykte ønske om udvidelser på forskellige punkter. Bibliografiens 2. bind opfylder i betydelig udstrækning disse ønsker om inddragelse af flere underområder, så meget at den nu uden tvivl må kunne være til nytte for mange andre historikere end den særgruppe, den selvfølgelig stadig specielt henvender sig til.

Bibliografiens afgrænsning antydes nærmere i undertitlen, der i 1. bind lyder: »Literatur zu den antiken Rand- und Nachfolgekulturen im aussermediterranen Europa unter besonderer Berücksichtigung der nichtchristlichen Religionen«, mens den i 2. bind har fået formuleringen: »Eine interdisziplinäre Auswahl von Literatur zu den Rand- und Nachfolgekulturen der Antike in Europa unter besonderer Berücksichtigung der nichtchristlichen Religionen«. En fornemmelse af, hvad bibliografien medtager, og hvad den ikke medtager, fås dog måske bedst gennem en redegørelse for dens baggrund og for det tomrum den tilsigter at udfylde. Visse kulturer var i forvejen godt dækket af bibliografier, der også kunne betragtes som tilfredsstillende til religionshistoriske formål, og derfor er Hellas, Rom og Byzanz som helhed ikke medtaget. Men for resten af Europa i den før-kristne tid så det anderledes ud. Religionshistorikeren må hente sit materiale fra områder der traditionelt er udspaltet på mange faglige særdiscipliner, hvoraf en del, ligeledes traditionelt, kan være helt fremmede for hinandens udøvere. Dette afspejler sig ikke blot i tidsskrifters, men også i bibliografiens emneafgrænsning, med den følge at allerede udgiveren af BAR.s 1. bind foruden ca. 250 tidsskrifter og ca. 100 festskrifter har måttet gennemgå ca. 140 eksisterende bibliografier for at uddrage de formodningsvis relevante titler.

Det er dette interdisziplinære udvalg af titler, der sandsynliggør at en videre kreds af historikere kan have udbytte af i givet fald at benytte sig af det nye bibliografiske hjælpemiddel, som i virkeligheden dækker et bredt kulturhistorisk spektrum. I særlig grad har det gyldighed for 2. bind, der er dobbelt så fyldigt som 1. bind, tiltrods for at det kun dækker halvt så lang en udgivelsesperiode, fem år imod 1. binds ti år. Udvidelserne skyldes hovedsagelig ændringer i kriterierne for, hvad der har skullet medtages. Sydfrankrig og den iberiske halvø er med i 1. bind tiltrods for bindets undertitel, men i 2. bind er nødglosen »aussermediterran« helt strøget, og det medtager yderligere bl. a. Gallia cisalpina, og Norditalien i folkevandringstiden, Sardinien, Korsika, de egne der nu er jugoslaviske, og den byzantinske indflydelse mod nord og nordøst. I modsætning til 1. bind medtager 2. bind også litteratur på ungarsk, rumænsk og de slaviske sprog, med tilføjet oversættelse af titlen. Endvidere er rammerne for medtagelse af arkæologisk materiale blevet væsentlig udvidet. Endnu et større sæt af udvidelser skyldes opfyldelsen af mange ønsker om, at recensioner skulle medtages.

Af tekniske forbedringer i 2. bind skal fremhæves, at de anvendte forkortelser er bragt bedre i overensstemmelse med anerkendt international sædvane, men især at 1. binds summariske sagregister på 6 sider, i 2. bind er blevet til et velkomment udførligt sagregister på 64 sider der meget stærkt forøger bibliografiens anvendelighed som opslagsværk.

*Arild Huidtfeldt*

*Edgar B. Graves (ed.): A Bibliography of English History to 1485. Based on: The Sources and Literature of English History from the Earliest Times to about 1485 by Charles Gross (1900, 1915). Oxford, 1975. 1103 sider. £ 20.*

Værket er ikke altomfattende; det vil ikke erstatte specialbibliografier, og det anfører af ældre litteratur kun standardværker og artikler med vigtige synspunkter, af moderne arbejder mest de kontroversielle og originale; kun trykte kilder nævnes. Ud fra disse kriterier er samlet 7225 numre, men mange flere arbejder er omtalt: Mange af numrene er anoterede, og hvor et værk knytter an til debat, er andre indlæg i denne anført uden nummer; vanskeligheden heri overvindes ved krydshenvisninger og et udtømmende register.

Særligt må fremhæves: Der er korte, klare redegørelser for forskningsdebatter; kilder til administrative institutioner indledes med en redegørelse for disse (f. eks. parlament, råd, Exchequer, hospitia regis) og de derfra stammende kilder (f. eks. Pipe Rolls, Year Books, Inquests, etc.); ved kronikerne omtales affattelsestid, afhængighedsforhold, kildeværdi til forskellige emner – det er vist ikke andetsteds gjort så overskueligt.

*Mogens Fenger*

*Jahrbuch der historischen Forschung in der Bundesrepublik Deutschland. Herausgegeben von der Arbeitsgemeinschaft ausseruniversitärer historischer Forschungseinrichtungen in der Bundesrepublik Deutschland. 1974. Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1974. 584 s.*

Bag betegnelsen »ausseruniversitärer historischer Forschungseinrichtungen« skjuler sig de videnskabelige institutter og akademier, som i stigende grad repræsenterer humanistisk og naturvidenskabelig forskning i Tyskland. Udgivergruppens adresse markerer det: Marstallplatz 8 i München er adressen for Bayerische Akademie der Wissenschaften. Blandt de mere kendte moderne efterfølgere kan nævnes Max-Planck-Institut für Geschichte i Göttingen og Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte i Frankfurt; men listen over forskningssteder, hvori dog universitetsinstitutter også indgår, omfatter alene s. 532–584. Bindet indeholder et lille antal Forschungsberichte, men hovedsagelig en udførlig bibliografi, opstillet tematisk, under titlen: »Index der Forschung«. Hver forfatter bliver optaget med henvisning til det forskningssted, hvor han er ansat, og bibliografiens sigte er således at gøre status over den indsats, som disse medarbejdere yder indenfor historieforskningens forskellige discipliner.

*Tore Nyberg*

*Massenrestaurierung. Protokoll einer Arbeitstagung im Staatsarchiv Bückeburg vom 17.–18. Februar 1970, bearbeitet von Brigitte Poschmann. Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung, Heft 30. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1970. 74 s.*